

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

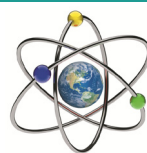

№2(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 234 sahifa,
2-fevral, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'quvchilarni intellektual rivojlantirishning psixologik omillari	22
<i>Ashurov Ramzidin Ramazonovich</i>	
Maktabgacha ta'limda bolaning kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda oila bilan ishlashning nazariy asoslari	27
<i>Jumanova Fatima Uralovna, Allaberganova Munisa Begimboy qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanishning metodologik asoslari	32
<i>Jo'rayeva Nargiza Tairovna, Bekbergenova Yulduz Tanirbergen qizi</i>	
Faoliyatli yondashuv asosida maktabgacha 6-7 yoshli bolalarda nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi	35
<i>Ziyodullayeva Mohirabonu Ikromjon qizi</i>	
Davlat ta'lim muassasalarida manfaatlar to'qnashuvini boshqarishning tashkiliy-huquqiy mexanizmlari ...	39
<i>Xaybatullaeva Sojidxon Ziyatullayevna</i>	
Umumta'lim maktablarida jismoniy tarbiya darslarining samaradorligini oshirishda integratsion yondashuv	42
<i>Kamoliddinov Mirzohid</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirishda interfaol metodlarning samaradorligi	45
<i>Kamoliddinova Dilnoza Axmadilaxanovna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarda kreativ faollikni rivojlantirish mexanizmlari.....	48
<i>Nurjanova Rayxan Urazbaevna</i>	
Sinf biologiya fanini o'qitishda TIMSS topshiriqlardan foydalanish metodikasi va baholash mezonlari	52
<i>Xaitboyeva Dilorom Rustam qizi</i>	
Qandli diabet tashxisli bemorlarda shaxs tuzilmasining emotsional komponentlari	56
<i>Sadikova Umida Botirovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda pedagogik diagnostikani amalga oshirishning natijaviyligi	60
<i>Maxmutazimova Yulduz Raxmatovna, Qodirova Shaxnoza Saidazim qizi</i>	
Kasbiy imij shakllanishida psixologik jihatlarining tafovutlari	64
<i>Aminova Dilnoza Orifjonovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktorlarining jamoa bilan ishlash jarayonida yetakchilik kompetensiyalarini rivojlantirish	69
<i>Abdiyeva Fazilat Fayzulla qizi</i>	
Kichik maktab yoshidagi bolalar shaxsi rivojlanishida psixologik moslashuvning tipik xususiyatlari	73
<i>Mirsaitova Guzal Baxodirovna</i>	
Oliy ta'lim tizimida variativ modellashirish asosida talabalarning kreativ faoliyatini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarining qo'llanilishi	76
<i>Quvvatova Mohira Hikmatillayevna</i>	
Interfaol treninglar orqali o'qituvchilarning innovatsion fikrlashini rivojlantirish tajribasi	79
<i>Abdiyeva Shodiyona Yodgor qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiyani shakllantirishning ahamiyati.....	82
<i>Zulayxo Nazarova, Qarshiboyeva Muxlisa Ismatullo qizi</i>	
Ijodiy qobiliyatni o'stirishda pedagogik mahorat va innovatsion metodlar	85
<i>Mutallibova Odinaxon Mirzaolimjon qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida olimpiadalarga tayyorlashda masalalar yechish texnologiyasi 11-sinf misolida	89
<i>Aslonov Xayrullo Shukrullo o'g'li</i>	

Bokschi qizlarni texnika taktikasini takomillashtirish.....	94
<i>Axmedov Latifjon G'ayrat o'g'li</i>	
Ixtisoslashtirilgan terminologiyaning asosiy lingvistik xususiyatlari	99
<i>Axmedova Dilnoza Anvarovna</i>	
Interfaol metodlar orqali zamonaviy darslarni tashkil etishning o'ziga xos tendensiyalari	102
<i>Bakirov Otabek Bo'ranovich</i>	
Boshqaruv psixologiyasi terminlarini tarjima qilishning metodologik muammolari	106
<i>D. J. Norboyeva</i>	
Raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta'lim muassasalari talabalari ruhiyatiga virtual muhitning salbiy ta'siri	110
<i>Giyosov Ulug'bek Eshpulatovich, Turayeva Nigora Husniddin qizi</i>	
Hamshiralik ishida raqamli texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi.....	113
<i>Rasulova Gulmira, Amonova Dildora, Abdurahmonov Aziz, Hakimova X. X.</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kognitiv qobiliyatlarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar	117
<i>Jumayev Xushboq Soatmumin o'g'li</i>	
Principles of Organising Autonomous Learning.....	121
<i>Khazratova Zukhra Mamaraimovna</i>	
Najot – ta'limda, najot-tarbiyada	124
<i>Mo'minova Manzura Mamasodiqjonovna</i>	
Educational Potential of Museum Pedagogy and Criteria for its Application in Developing Historical Thinking of Pre-Service History Teachers	127
<i>Niyozov Javlonbek</i>	
Landshaft dizayni vastasida bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining estetik va kreativ ko'nikmalarini rivojlantirish	131
<i>Radjapova Zuxra Tirkashevna</i>	
Abdulla Avloniy pedagogik merosida shaxs psixologiyasi masalalari.....	134
<i>S. O. Mamarasulov, D. A. Egamberdiyeva</i>	
TBL metodini qo'llash orqali o'quvchilarning madaniyati va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish....	138
<i>Sodikova Oyshakhon Muxammadsodik</i>	
Pedagogik innovatsiyalarni boshqarishning nazariy-metodologik asoslari.....	142
<i>Soliqova Barno Sodiq qizi</i>	
Boshlang'ich ta'lim magistratura talabalarining ijodiy faolligini rivojlantirish shart-sharoitlari	146
<i>Yarmatov Shermo'min Rahmatovich</i>	
Формирование готовности родителей детей старшего дошкольного возраста к выполнению воспитательной функции в семье.....	149
<i>Атаджанова Сохиба Талиповна</i>	
Redjio pedagogik yondashuv asosida maktabgacha katta yoshdagi bolalarda mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish pedagogik muammo sifatida	152
<i>Djamilova Nargiza Nuritdinovna, Otahonova Marjona</i>	
Talabalarda algoritmik kompetentlikni rivojlantirishning sun'iy intellekt va Big Data Analytics asosida o'quv faoliyatini real vaqt rejimida kuzatuvchi va boshqaruvchi konseptual modelni takomillashtirish.....	155
<i>Kayumova Nazokat Rashitovna</i>	
Raqamli ta'lim muhitida chet tili o'qituvchilari va talabalar o'rtasidagi interaktsiyaning pedagogik samaradorligi va innovatsion mexanizmlari	163
<i>Eshonqulova Umida Xolmirzayevna</i>	
MTTlarda nutqni rivojlantirishga doir mashg'ulotlarda interfaol usullardan foydalanish texnologiyasi	168
<i>To'laboyeva Iqbolaxon Olimjonovna</i>	
Ta'lim jarayonidagi konfliktlar.....	173
<i>Abulova Mohigul Komiljonzoda</i>	
Talabalarining bolalarda ijtimoiy moslashuvni shakllantirishga kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish	176
<i>Inomova Mahliyo Yusuf qizi</i>	

Shaxs tuzilmasida ma'naviy intellekt: nazariy-metodologik tahlil va psixologik interpretatsiya	179
Mirxoliqova Charos Xabibullaevna	
18-20 yoshli belbog'li kurashchilarning musobaqa oldi jismoniy tayyorgarliklari	183
Muzafarov Muxammadali Maxsudovich	
Talabalarda mustaqil ta'lim topshiriqlaridan foydalanib kasbiy madaniyatini rivojlantirishga zamonaviy yondashuvlar (boshlang'ich ta'limda tarbiya fani misolida)	187
Yadgarova Surayyo	
Maktab o'quvchilariga pedagogik ta'sir ko'rsatishda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish	190
Yo'ldoshova Shahlo Shukurullo qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirishning nazariy tahlili	194
Yusupova Sanobar Odil qizi	
Типология научного текста: от жанровой классификации к дискурсивной модели	197
Бахтияр Катибжанович Саттаров	
Взаимодействие педагога и семьи в профилактике и преодолении стресса у детей дошкольного возраста	201
Г. С. Алиходжаева, Х. Рахимова	
Условия эффективности инклюзивного образования	206
Г. С. Алиходжаева, Л. О. Бекмуродова	
Педагогическая готовность к обучению в школе детей билингов	211
Г. С. Алиходжаева, Н. А. Ганиева	
Педагогические условия формирования эмоционального интеллекта у дошкольников	216
Джалилова Феруза Намазовна	
Milliy meros va musiqiy madaniyatning yosh avlod tarbiyasidagi o'rni	219
Zuhriddin Azizov	
Госпитальная школа как пространство поддержки и развития ребёнка (на примере госпитальной школы при детской клиники Синсиннати, США)	222
Муминов Р. Р., Хакимова Н. Х., Набиева Г. Г.	
Интерактивные формы работы в процессе профориентации детей дошкольного возраста	227
Н. Т. Жураева, С. М. Ахмеджанова	
Samarali hamkorlikdagi faoliyatga tayyorlashga oid yondashuvlar	231
Hojiyeva Zulfiya O'ktamovna	

BOSHQARUV PSIXOLOGIYASI TERMINLARINI TARJIMA QILISHNING METODOLOGIK MUAMMOLARI

D. J. Norboyeva

SamSI O'zbek tili va adabiyoti kafedrası
katta o'qituvchisi

ORCID: 0000-0003-2372-7774

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshqaruv psixologiyasi sohasida qo'llaniladigan terminlarning tarjima jarayoni, ularning lingvistik va psixologik xususiyatlari, shuningdek, tarjima jarayonida yuzaga keladigan muammolar ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Boshqaruv psixologiyasi terminlarining semantik aniqligi, madaniy moslashuvi va funksional ekvivalentligi masalalari yoritiladi. Tarjimachilik amaliyotini hamda terminologiyani leksikografik jihatdan ishlab chiqishni takomillashtirish bo'yicha takliflar keltiriladi.

Kalit so'zlar: boshqaruv psixologiyasi; terminologiya; tarjima; leksikografiya; o'zbek tili; rus tili; ekvivalentlik.

Abstract: In this article, the process of translating terms used in the field of management psychology, their linguistic and psychological characteristics, as well as the problems that arise in the course of translation are analyzed from a scientific perspective. Issues of semantic accuracy, cultural adaptation, and functional equivalence of management psychology terms are examined. Proposals are presented for improving translation practice and the lexicographic development of terminology.

Key words: management psychology; terminology; translation; lexicography; Uzbek language; Russian language; equivalence.

Аннотация: В данной статье с научной точки зрения анализируются процесс перевода терминов, применяемых в области психологии управления, их лингвистические и психологические особенности, а также проблемы, возникающие в ходе перевода. Освещаются вопросы семантической точности, культурной адаптации и функциональной эквивалентности терминов психологии управления. Представлены предложения по совершенствованию переводческой практики и лексикографической разработки терминологии.

Ключевые слова: психология управления; терминология; перевод; лексикография; узбекский язык; русский язык; эквивалентность.

KIRISH

Hozirgi globallashuv va ilm-fan integratsiyasi sharoitida boshqaruv psixologiyasi fanining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Boshqaruv psixologiyasi – rahbarlik, jamoa boshqaruvi, motivatsiya, qaror qabul qilish va tashkilot xulq-atvorini o'rganuvchi fan sohasi. Ilmiy fan sifatida boshqaruv psixologiyasi O'zbekistonda faol rivojlanmoqda, bu esa professional va ilmiy diskursning kengayishiga xizmat qilmoqda ^[1, 67]. Bu sohada rus tilida shakllangan ilmiy terminlar o'zbek tiliga tarjima qilinayotganda lingvistik, semantik va madaniy muammolar yuzaga keladi. Tarjima sifati esa ilmiy muloqot va ta'lim samaradorligiga bevosita ta'sir qiladi. Biroq turli tillar tizimida ixtisoslashgan atamalarni yetkazish va tavsiflash bir qator qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

Rus tili o'zining boy ilmiy an'analari bilan ushbu sohada shakllangan terminologik bazaga ega. O'zbek tili esa faol modernizatsiya va lotin yozuviga o'tish jarayonida bo'lganligi sababli, ayniqsa kognitiv psixologiya, neyromenejment va boshqaruv xulq-atvori kabi yangi sohalarida barqaror terminlarga ehtiyoj sezilmoqda. Globallashuv va xalqaro ilmiy almashinuv sharoitida terminlarni aniq tarjima qilish muhimligi beqiyos darajada ahamiyatga ega. Ilmiy va kasbiy diskursning asosiy birligi sifatida termin imkon qadar aniq, bir ma'noli va turli tillarda universal tarzda tushunarli bo'lishi kerak. Biroq amaliyotda terminlarni tarjima qilish lingvistik va ekstra-lingvistik omillar bilan bog'liq bir qator muammolarni keltirib chiqaradi.

Boshqaruv psixologiyasi terminlari o'zbek va rus tillarida morfologik hamda semantik o'xshashliklarga ega. Ko'pgina hollarda xalqaro terminlar (motivatsiya, liderlik, transformatsion menejment) har ikki tilda bir xil tarzda qo'llaniladi. Biroq ayrim terminlarda ekvivalentlik darajasi past bo'lib, tarjima jarayonida noaniqliklar yuzaga keladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Termin – muayyan fan, texnika yoki kasbiy faoliyat sohasiga oid aniq tushunchani ifodalovchi maxsus til birligidir. Terminologiya esa muayyan soha terminlarining tizimli majmuasidir. Lingvistik jihatdan terminlar aniqlik, barqarorlik va bir ma'nolilik xususiyatlariga ega bo'lishi lozim. Terminologiya – bu muayyan kasbiy sohada qo'llaniladigan maxsus so'zlar va iboralar tizimidir.

V. P. Danilenkoning ta'kidlashicha, termin bir ma'noli, tizimli tashkil etilgan va takror ishlab chiqariladigan bo'lishi kerak ^[1, 68].

O. Vinokurning fikricha, termin har doim aniq va ravshan bo'ladi, terminlar sistemasi esa tili ongli ravishda shakllantiriladi. Zero, termin o'z-o'zidan, stixiyali tarzda paydo bo'lmaydi, balki uning zarurligi va jamiyatda unga ehtiyoj mavjudligi bois yaratiladi ^[2, 5].

Boshqaruv psixologiyasi doirasida bu ayniqsa muhim, chunki ushbu fan abstrakt va murakkab tushunchalar bilan ishlaydi. Terminlar tizimlilik, sohaga doir bir ma'nolilik, uslubiy neytrallik hamda qo'llanishdagi barqarorlik kabi xususiyatlarga ega bo'ladi. Terminlar oddiy so'zlardan farq qiladi, chunki ular muayyan soha doirasida cheklangan holda qo'llaniladi. Eng keng tarqalgan muammolardan biri boshqa tilda terminning to'g'ridan-to'g'ri muqobilining yo'qligidir. Bu holat yangi ilmiy yo'nalishlar, yuqori texnologik sohalar va madaniy jihatdan o'ziga xos tushunchalar uchun xosdir. Masalan, rus tilidagi “самоэффективность” (psixologiyaga oid atama) o'zbek tilida aniq muqobilga ega emas va ko'pincha “o'ziga bo'lgan ishonch” deb tarjima qilinadi, bu esa asl ma'nodagi ayrim nozik jihatlarning yo'qolishiga olib keladi. Bunday hollarda tavsiflovchi tarjima yoki moslashtirilgan iqtibosdan foydalaniladi ^[2, 89].

Ko'plab terminlar turli kontekstlarda bir nechta ma'noga ega bo'lishi mumkin, bu esa zarur ekvivalentni tanlashda qiyinchilik tug'diradi. Masalan, “monitoring” termini kontekstga qarab “kuzatuv”, “nazorat” yoki “tizim holatini monitoring qilish” ma'nolarini anglatishi mumkin. Bunday hollarda kasbiy kontekstga tayanish va tor sohalarga ixtisoslashgan lug'atlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, amaliyotda o'zbek va rus tillaridagi terminlarning qiyosiy-taqqoslovchi tahlili, ko'p darajali tushunchalarning leksik-semantik tahlili, ekvivalentlarni aniqlashga qaratilgan tarjima modellashtiruvchi hamda O'zbekiston va MDH davlatlari oliy ta'lim muassasalarida foydalaniladigan ikki tilli lug'atlar va o'quv materiallarini tahlil qilish kabi usullar qo'llaniladi ^[3, 109].

Boshqaruv psixologiyasi liderlikning psixologik jihatlari, motivatsiya nazariyalari, guruh dinamikasi, tashkilot madaniyati, emotsional intellekt hamda stress holatlarida qaror qabul qilish bilan bog'liq tushunchalarni qamrab oladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tarjima jarayoni, birinchi navbatda, termin ma'nosini aniqlash va tarjima qilish bilan boshlanadi: avvalo ruscha terminning ilmiy mazmuni, kelib chiqishi va boshqa fanlar bilan bog'liqligi aniqlanadi (psixologiya, menejment, sotsiologiya). Keyingi bosqich ekvivalent izlash asosida amalga oshiriladi: o'zbek tilida mavjud muqobil termin topiladi, agar mavjud bo'lmasa, yangi termin yaratiladi yoki izohli tarjima beriladi.

Tarjima usullari:

- so'zma-so'z tarjima – руководство → rahbarlik;
- ma'nodoshlik asosida – управленческая деятельность → boshqaruv faoliyati;
- transliteratsiya – мотивация → motivatsiya;
- izohli tarjima – организационное поведение → tashkilot doirasidagi xulq-atvor.

Ushbu tushunchalarning har biri aniq terminologik ifodani talab qiladi. Jarayondagi asosiy muammolar quyidagilar: to'liq ekvivalentning yo'qligi, ba'zi ruscha terminlarning o'zbek tilida aniq muqobilining mavjud emasligi. Masalan, рефлексия – “refleksiya” deb olinadi, biroq izoh talab qiladi. Yoki bir termin – bir nechta tarjima holati kuzatiladi, ya'ni turli manbalarda bir termin turlicha tarjima qilinadi: управленческое мышление → “boshqaruv tafakkuri”, “rahbarlik fikrlashi”.

Rus tilining ta'siri (kalkalash) natijasida ba'zan ruscha tuzilma o'zbek tiliga sun'iy ko'chiriladi: принятие решения → “qaror qabul qilish” (to'g'ri), ammo ayrim hollarda sintaksis o'zbekcha me'yorlarga zid bo'ladi. Termin va umumiy so'z chegarasining noaniqligi ham muammo tug'diradi. Masalan, контроль – “nazorat” (ilmiy terminmi yoki umumiy so'zmi?). Yangi terminlarning standartlashmaganligi, ilmiy lug'atlar va yagona terminologik standartning yetishmasligi ushbu muammoni kuchaytiradi.

Atamalarni so'zma-so'z (bukval) tarjima qilish ko'pincha tarjima qilinayotgan tilning grammatik va madaniy o'ziga xosliklarini hisobga olmaydi, bu esa termini noaniq yoki tabiiy bo'lmagan shaklda namoyon qiladi. Ingliz tilidagi feedback atamasi ko'pincha rus tilida “обратная связь” tarzida kalkalanadi, bu rus tilida qabul qilingan ^[3, 102-103].

Biroq boshqa tillarda bukval tarjima termin sifatida qabul qilinmasligi mumkin. Zarur hollarda moslashtirish yo'li bilan termin izoh bilan kiritiladi.

Boshqaruv psixologiyasidagi ko'plab terminlar o'zbek va rus tillarida bevosita ekvivalentga ega. Masalan, "motivatsiya – мотивация", "liderlik – лидерство", "stress – стресс" kabi terminlar morfologik va semantik jihatdan mos keladi. Biroq ayrim terminlar faqat qisman ekvivalent bo'lib, kontekstga qarab turlicha tarjima qilinadi. Masalan, "liderlik" rus tilida ba'zan "руководство" sifatida tarjima qilinadi, ammo uni "лидерство" (liderlik) tushunchasidan farqlash lozim.

"Raqamli charchoq" (digital fatigue) zamonaviy termin bo'lib, rus tilida bir nechta sinonimik ifodalar mavjud: "техностресс", "информационное утомление", "цифровое переутомление".

Hatto tilda ekvivalent termin mavjud bo'lsa ham, u boshqa terminologik tizimga mansub bo'lishi va o'ziga xos bog'liqliklar hamda konnotatsiyalarga ega bo'lishi mumkin. "Liderlik" (leadership) termini g'arbiy an'anada mustaqil sifat sifatida talqin qilinsa, postsovet boshqaruv madaniyatida ko'pincha avtoritar tizimning bir qismi sifatida qabul qilinadi [5, 99-103].

Madaniyatga mos tarjimani qo'llash va ma'nolarni aniqlashtirish muhimdir. Bu farqlar qiyosiy-leksikografik tahlilda yaqqol ko'rsatiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Terminlar quyidagi guruhlariga bo'linadi:

- **to'liq ekvivalentlar** – morfologik va semantik jihatdan ikkala tilda ham o'xshash bo'ladi: motivatsiya – мотивация;
- **nisbiy ekvivalentlar** – faqat semantik jihatdan o'xshash, shakl jihatdan farq qiladi: rahbarlik – руководство;
- **ekvivalentsiz terminlar** – o'zbek tilida nisbatan yangi bo'lib, rus tilida sinonimik birliklar orqali ifodalanadi: digital fatigue – цифровая усталость.

Ba'zi tillarda (shu jumladan o'zbek tilida ham) o'ziga xos terminlar yetishmasligi sababli ingliz yoki rus tillaridan keng miqyosda iqtiboslar olinadi. Bu esa fonetika, morfologiya va qabul qilish jarayonida muammolarni keltirib chiqaradi. Masalan, manager, outsourcing, benchmarking kabi terminlar til qoidalariga zid tarzda qabul qilinib, o'qishni qiyinlashtiradi. Shu sababli ona tilimizda terminologiyani izchil rivojlantirib, haqiqiy o'zbekcha ekvivalentlarni yaratish lozim.

1-jadval: Tarjimachilik strategiyalarining tasnifi

Strategiya	Misol	Izoh
To'g'ridan-to'g'ri tarjima (ekvivalent)	temperature – температура	Barqaror termin mavjud bo'lsa qo'llaniladi
Kalkalash	brain drain – miya oqimi	Agar kalkalash tushunarli bo'lsa mos keladi
Tavsiflovchi tarjima	outsourcing – funksiyalarni tashqi tashkilotga topshirish	Ekvivalent bo'lmaganda qo'llaniladi
Iqtibos olish	marketing → marketing	Keng tarqalgan, lekin moslashtirish talab etiladi
Kombinatsiyalangan tarjima	leadership – liderlik / boshchilik	O'quv adabiyotlarda ko'p ishlatiladi

Mutaxassislik lug'atlari misollar va kontekstlar bilan ta'minlab, xatoliklarni oldini olish va tarjima aniqligini oshirish imkonini beradi. Sifatli tarjima professional tayyorgarliksiz imkonsizdir. Kurslar quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak:

- terminologiya asoslari;
- fan sohasiga oid tayyorgarlik;
- kontekstni hisobga olgan holda tarjima amaliyoti [6, 234].

Milliy korpuslarda terminlar ishlatilishini tahlil qilish (masalan, Rossiya milliy korpusi, O'zbek tilining milliy korpusi) terminlarning ma'nosini va tarqalishini aniqlashtirishga yordam beradi. Madaniy kontekst terminlarni qabul qilishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, "xarizma" tushunchasi rus biznes madaniyatida ko'proq liderlik bilan bog'lanadi, o'zbek madaniyatida esa bu shaxsiy joziba sifatida qabul qilinishi mumkin, boshqaruv bilan bog'liq bo'lishi shart emas.

Ingliz tilidan so'zma-so'z haddan tashqari kalkalash (masalan, emotional burnout → emosional kuyish) noto'g'ri yoki tabiiy bo'lmagan, keng auditoriya uchun tushunarsiz ifodalar paydo bo'lishiga olib keladi [7, 123]. Shu sababli, o'zbek tilining an'anaviy asoslariga tayangan holda terminlar ishlab chiqilishi zarur.

Turli o'quv qo'llanmalar va lug'atlarda bir xil terminning turlicha tarjimalari uchraydi. Masalan, organizational behavior terminlari tashkiliy xulq-atvor, tashkiliy munosabat, korxona psixologiyasi kabi turli aspektlarni ifodalaydi.

Ruscha boshqaruv psixologiyasi terminlarini o'zbek tiliga tarjima qilish murakkab, ammo zarur jarayondir. To'g'ri va izchil tarjima ilmiy tafakkurning rivoji, ta'lim sifati va milliy terminologiyaning boyishiga xizmat qiladi. Shu bois tarjimada aniqlik, izchillik va ilmiy yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Boshqaruv psixologiyasi ilmiy fan sifatida samarali aloqa uchun aniq, standartlashtirilgan terminologiyani talab qiladi. Rus va o'zbek terminlarini taqqoslovchi leksikografik tahlil shuni ko'rsatadiki, til, semantika va madaniy farqlar to'g'ridan-to'g'ri tarjima va terminlarning qo'llanilishini qiyinlashtiradi. Shu sababli boshqaruv psixologiyasi bo'yicha o'zbek-rus va rus-o'zbek ikki tilli terminologik lug'atlar yaratilishi kerak, unda atamalarni qo'llash misollari, kontekstlari, sinonimlari va antonimlari bo'lishi zarur.

Boshqaruv psixologiyasi bo'yicha oliy ta'lim muassasalarida qo'llanilayotgan barcha tarjima va mualliflik o'quv qo'llanmalari ekspertlar tomonidan terminologik tekshiruvdan o'tishi shart. Psixologiya va menejment sohasida ishlovchi tarjimonlar terminologiya va tushunchalarni madaniy moslashtirishga yo'naltirilgan maxsus kurslardan o'tishi lozim.

Psixologiya sohasida o'zbek ilmiy tilining milliy korpusini yaratish terminlarning qo'llanilishini kuzatish va ilmiy til rivojlanishidagi tendensiyalarni aniqlashga yordam beradi.

XULOSA

Boshqaruv psixologiyasi sohasida interdisiplinar yondashuv, tarjima usullari va lingvistik xususiyatlar o'zbek va rus tillari terminologiyasini taqqoslash orqali chuqurroq o'rganilmoqda.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki:

- terminlarning 60% dan ortig'i bevosita ekvivalentlarga ega;
- qolgan terminlar qisman yoki to'liq yangi bo'lib, bu xatoliklarga yoki tarjimaning muqobil variantlariga olib keladi;
- kontekst, leksika va soha bo'yicha bilim tarjimada katta ahamiyatga ega.

Hozircha O'zbekistonda boshqaruv psixologiyasi sohasida keng qamrovli ikki tilli lug'atlar mavjud emas. Terminologik tarjima vazifalarini muvaffaqiyatli hal qilish uchun tizimli sa'y-harakatlar talab etiladi: lug'atlar va izohli so'zliklar yaratishdan tortib, mutaxassislarni o'qitish va tarjimalarni standartlashtirishgacha.

Boshqaruv psixologiyasi bo'yicha ikki tilli terminologik lug'atlar yaratish, tarjimon va soha mutaxassislarining hamkorligini kuchaytirish hamda o'zbek tilining ichki imkoniyatlari asosida termin yasash, ilmiy matnlarda izohli terminlardan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Faqat shu shartlar bajarilgandagina fan, texnika va boshqa ixtisoslashgan sohalarda aniq, tushunarli va professional muloqot ta'minlanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Hayitov O.E., Jalolova S.M. Boshqaruv psixologiyasi: o'quv qo'llanma. T.: TDIU, 2008. – 184 b.
2. Dadaboyev H. O'zbek terminologiyasi: o'quv qo'llanma. T.: 2019. – 117 b.
3. Salomov G'. Til va tarjima: o'quv qo'llanma. T.: "Fan" nashriyoti, 1996. – 108–115 b.
4. Danilenko V.P. Rus terminologiyasi. – M.: Nauka, 2007. – 246 b.
5. Kabanova I.A. Terminlarni tarjima nazariyasi va amaliyoti. – M.: Flinta, 2012. – 130 b.
6. Reformatskiy A.A. Tilshunoslikka kirish. – M.: Aspekt Press, 2006. – 536 b.
7. Newmark P. A Textbook of Translation. – Prentice Hall, 2008. – 292 b.
8. Sorokina T.L. Ilmiy-texnik matnlarni tarjima qilish masalalari. – M.: [nashriyot ko'rsatilmagan].

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №2(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.